

9. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / [Н. И. Холод, А. В. Кузнецов, Я. Н. Жихар и др.] ; под общ. ред. А. В. Кузнецова. – Минск : БГЭУ, 1999. – 413 с.

10. Экономическое моделирование в Microsoft Excel.: / [Дж. Мур, Л. Уэдерфорд, Г. Эппен и др.] ; пер. с англ. – [6-е изд.]. – М. : Вильямс, 2004. – 1024 с.

Разработана экономико-математическая модель формирования инвестиционной программы развития аграрных предприятий, позволяющая оптимизировать их производственную структуру, выбрать наиболее эффективные инвестиционные проекты и сроки их реализации в условиях ограничения инвестиционных ресурсов.

Сельскохозяйственные предприятия, инвестиции, стратегия развития, инвестиционные проекты, инвестиционная программа, математическая модель.

Economic-mathematical model of investment program formation of development of agricultural enterprises is offered, which allows to optimize their production structure, choose the most effective investment projects and the timing of their implementation in the conditions of limited investment resources.

Agricultural enterprises, investment, strategy of development, investment projects, investment program, mathematical model.

УДК 330.341.1:37.025

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

В. М. Коробка, здобувач*

Досліджено процес формування інтелектуального капіталу, визначено його роль як інтелектуальної складової інноваційного розвитку підприємств.

Інтелектуальний капітал, інтелектуальний ресурс, інноваційний розвиток, інноваційний процес.

Інноваційна економіка постійно поліпшує якість життя людства шляхом впровадження у повсякденний побут нові високотехнологічні вироби. В Україні, замість створення науково-виробничих об'єднань, здійснювалося відокремлення інноваційних структур від виробничих підприємств із подальшим їх знищенням у процесі приватизації. Нині можна остаточно

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор О. Д. Витвицька

стверджувати, що конкуренція між розвиненими країнами фактично перетворилася на конкуренцію у сфері науки і технологій. Разом із класичними факторами, які безпосередньо впливають на собівартість продукції (якість сировини, вартість робочої сили тощо) та визначають її конкурентоспроможність, дедалі більш вагомими стають спеціальні чинники, які характеризують інтелектуальний капітал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та використання інтелектуального капіталу було досліджено у роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема К. Свейбі, П. Друкера, Т. Сакайя, А. Бутник-Сиверського, Г. Доброва, О. Кузьміна, С. Климова та ін. Проте обґрунтування потребують інноваційно-інтелектуальні аспекти формування інтелектуального капіталу.

Мета дослідження – аналіз процесу формування інтелектуального капіталу, визначення його ролі як інтелектуальної складової інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. За привабливості талановитих спеціалістів у світі конкурують Європа, США та нові індустріальні країни Азії. Стурбована процесом втрати інноваційних позицій Європа вживає заходів з метою розширення сфери природничих і технічних наук. Здійснювати експорт сировини та напівфабрикатів, імпортувати промтовари, сільгосппродукцію – безперспективна стратегія.

На початку 90-х років минулого століття в науковій сфері України відбулися радикальні зміни, зумовлені змінами політичної та економічної систем держави. Було започатковано створення на національному рівні органів управління науковою та науково-технічною сферою, формування державних науково-технічних програм тощо. Проте наукова сфера не була визначена пріоритетною у політиці держави, наслідком чого стало значне відставання України від розвинених країн світу, які приступили до створення економіки нового типу, що базується на знаннях.

Україні, щоб увійти у число впливових на міжнародній арені держав, необхідно здійснити рішучі кроки до підвищення ефективності наукової сфери та запровадження технологічного розвитку базових галузей [3].

Проблеми реформування науки та її організаційної структури є актуальними для всіх країн, які мають науково-технічний потенціал. Аналіз ситуації у високорозвинених країнах світу свідчить, "що вони постійно розвивають і адаптують свою історично сформовану систему організації наукових досліджень до потреб часу і загальносвітового розвитку".

У сучасному суспільстві основою розвитку є інтелектуальна власність, яка визначає конкурентоспроможність підприємств. Можливість створювати й ефективно використовувати інтелектуальні ресурси значною мірою визначає економічну потужність країни.

Капітал є категорією складною і багатогранною. Історично капітал виступає, насамперед, як гроші, що самозростають. Таке тлумачення сутності капіталу логічне для меркантилістів, оскільки вони обмежувалися сферою обігу, і тому поняття "капітал" визначали як гроші. Однак і в

подальшому багато вчених, абсолютизуючи грошову форму капіталу, стверджували: "...капітал – це сума грошей та інших платіжних засобів...". Класики економічної теорії у своїх дослідженнях зосередили увагу на сфері виробництва [4].

Категорія інтелектуального капіталу нова. Тому в економічній літературі є суттєві відмінності стосовно його тлумачення. Деякі вчені розглядають інтелектуальний капітал не тільки як наукові кадри (інтелектуальну еліту), а й товарні знаки, ліцензії, патенти і навіть активи, занесені в бухгалтерські книги із зазначенням їх так званої історичної вартості, яка неодноразово збільшилася [1]. Тобто, такі активи не відображують у балансових звітах, оскільки їх вартість вважається нульовою.

Інші дослідники поширюють поняття інтелектуального капіталу і на такі чинники, як провідні позиції в галузі використання нових технологій, безперервне підвищення кваліфікації персоналу і т.д. Тобто, варто вдосконалити систему бухгалтерського обліку, яка б відображувала успішну діяльність організації з погляду зміцнення її ринкових позицій, залучення постійної клієнтури, вдосконалення якості продукції тощо.

Вважається, що термін «інтелектуальний капітал» уперше ввів Дж. Гелбрейт у 1969 р., проте значний вклад, з точки зору уточнення об'єкта дослідження і обґрунтування його основних елементів, зробили К. Свейбі, П. Друкер, Т. Сакайя, Т. Стюарт та ін. [2]. Т. Стюарт зосереджував увагу на споживчому акценті інтелектуального капіталу і визначив його, як усі знання працівників підприємства, що формують конкурентні переваги на ринку. Л. Едісон визначив інтелектуальний капітал як знання, що можна оцінити. На думку А. Л. Гапоненко і Т. М. Орлової, інтелектуальний капітал це результат взаємодії в процесі виробництва людей між собою, людей та інформаційних ресурсів, а також людей та елементів фізичного капіталу [3].

У 90-х роках термін «інтелектуальний капітал» став загальновідомим, розповсюджуючись одночасно з розширенням інтересу до питання значення невідчутних активів в економічній діяльності. У ті роки вчені Каплан і Нортон розробили систему Balance scorecard, хоча вона не використовує поняття «інтелектуальний потенціал» але використовується для оцінки інтелектуальних активів відомих фірм. Її особливість полягає в націленості на перспективу. Загальна структура передбачає фінансову перспективу, перспективу клієнта, внутрішню перспективу, перспективи інновацій і навчання [5].

Особливий вплив на розвиток управління знаннями мала книга І. Нонака і Х. Такеуші «Компанії які створюють знання» (1995 р.), в якій розглянуто концепцію явних і неявних знань, а також їх взаємозв'язок у процесі створення нових знань [5].

Подальші дослідження поняття інтелектуального капіталу характеризували його статистичні характеристики, пов'язані з процесом накопичення інтелектуальних ресурсів у вигляді патентів, ліцензій..., і

динамічні, які пов'язані з людським фактором, організацією та управлінням інноваційною діяльністю.

У загальному визначенні інтелектуальний капітал включає в себе всі інтелектуальні ресурси, у тому числі й людський капітал. Інтелектуальні активи є частиною інтелектуального капіталу, яка формує конкурентні переваги та ефективність підприємства. У свою чергу, інтелектуальна власність також є частиною інтелектуального капіталу, захищеною відповідним законодавством. Інфраструктурний капітал включає в себе управлінські процеси, структуру виробництва, яка не залежить від працівників. Інноваційний капітал характеризує здатність до оновлення, впровадження нових технологій, організаційних рішень тощо. Фінансовий капітал – це вартість інтелектуальних процесів. На наш погляд, сукупність цих складових може характеризувати структуру інтелектуального капіталу (див. рисунок).

У результаті творчої інтелектуальної діяльності інтелектуальний капітал трансформується в інтелектуальний продукт, матеріально-речовою основою якого є нагромаджені наукові, теоретичні й практичні знання про відповідні дії, процеси, проблеми та шляхи їх вирішення.

Для збереження інтелектуального ресурсу в науково-технічній сфері необхідно вжити всіх заходів, щодо заохочення молоді до участі в науковій та науково-технологічній діяльності, зокрема шляхом поповнення наукових організацій фахівцями, підготовленими за державним замовленням. Необхідно запровадити нові спеціальні гранти для молодих учених, створити спеціалізовані ради для захисту кандидатських і докторських дисертацій з новітніх спеціальностей, магістерських програм, розширити практику підготовки та підвищення кваліфікації кадрів вищої кваліфікації в зарубіжних навчальних закладах.

Структура інтелектуального капіталу

В умовах суперечливої взаємодії функціонуючих в економіці ринкових інститутів та у дисбалансі інтересів бізнесу й держави, необхідно зазначити, що категорія «інтелектуальний капітал» виражає неоднозначний характер економічних відносин. Роль інтелектуального капіталу в аграрному секторі недооцінюється і неоднозначно сприймається як бізнес-структурами, так і державними інститутами, що виявляється у:

- недостатньому фінансуванні сфер науки та освіти;
- низькій мотивації працівників, що проявляється у відсутності прагнення до наукових досліджень, розробок та впровадження інновацій.

Загально визнано, що інтелектуальна, науково озброєна праця, що ґрунтується на знаннях, творчі здібності працівників, їх професійна кваліфікація, права на дизайн, торговельні знаки, патенти, структура управління та інформаційні технології стають першоосновою та рушійною силою виробництва, стратегічними факторами економічного розвитку національних економік в інформаційну епоху.

Висновки. Успішне формування та використання інтелектуального капіталу потребує нагальних і масштабних кроків з науково обґрунтованої розробки методів, технологій, механізмів та інструментів інтелектуально орієнтованих працівників, розповсюдження й запровадження в практику діяльності новітніх підходів до підготовки професійних працівників, здатних забезпечити інтелектуально-інноваційний розвиток підприємств для всіх без винятку сфер життєдіяльності суспільства.

Список літератури

1. Брукинг Е. Інтелектуальний капітал: ключі до успіху з нового тисячоліття / пер. з англ. ; за ред. Л. М. Ковачин. – СПб. : Пітер, 2001 – 288 с.
2. Гілбрейт Д. Економічні теорії та цілі суспільства / Д. Гілбрейт ; за ред. акад. М. М. Іноземцева. – М. : Прогрес, 1979. – 406 с.
3. Городянська Л. В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємств інтелектуальними ресурсами / Л. В. Городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1. – С. 127–132.
4. Макконнелл Д. Р. Економікс : у 2 т. / Д. Р. Макконнелл, З. А. Брю ; пер. з англ. – Баку : Азербайджан, 1992. – Т.1. – 399 с.
5. Климов С. Н. Интеллектуальные ресурсы организации / С. М. Климов. – СПб. : ИВЭСЭП, Знание, 2000. – 168 с.

Исследован процесс формирования интеллектуального капитала, определена его роль, как интеллектуальной составляющей инновационного развития предприятий.

Интеллектуальный капитал, интеллектуальный ресурс, инновационное развитие, инновационный процесс.

This article explores the formation of intellectual capital, its role as a component of intellectual innovation of enterprises.

Intellectual capital and intellectual resources, innovative development, innovation process.